

Pirmas skyrius

OPALINA

Londonas, 1921 m.

Leidau pirštams slysti knygos nugarėle, oda pajuto reljefinius viršelio raštus – tai, kuo tikėjau labiau nei fikcija, kuri rutuliojosi prieš mane. Man buvo dvidešimt vieni, tad mama nusprendė, kad atėjo laikas tekėti. Brolis Lindonas gana nelauktai rado kažkokį bukaprotį, kuris ką tik paveldėjo šeimos verslą – kažkas susiję su kažin kokio daikto importu iš tolimos vietos. Nelabai ir klausiausi.

– Tavo amžiaus moteriai tėra tik dvi galimybės, – ištarė motina, statydama puodelį su lėkšte ant stalelio šalia krėslo. – Viena iš jų – ištekėti, o kita – susirasti savo kilmingumui tinkantį užsiėmimą.

– Kilmingumui? – pakartojau, negalėdama patikėti. – Pažvelgusi į apsilupusias svetainės sienas ir nublukusias užuolaidas, negalėjau atsistebėti jos tuštybe. Pati atitekėjo

į žemesnę klasę, tad vis primindavo tėvui, kad šis to nepamirštų.

– Ar tikrai dabar reikia tai daryti? – paklausė mano brolis Lindonas tarnaitai Baret ėmus valyti pelenus nuo židinio grotelių.

– Ponia prašė užkurti ugnį, – atsakė ji visiškai nepagarbiai. Ji dirbo pas mus, kiek save atsimentu, ir vykdė tik motinos nurodymus. Su visais mumis ji elgdavosi kaip su nusmurgusiais apsimetėliais.

– Tiesą sakant, tau reikėtų ištekėti, – it papūga kartojo Lindonas, šlubčiodamas per kambarį ir sunkiai remdamasis į savo lazda. Dvidešimt metų už mane vyresnis, per karą Flandrijoje šrapnelio¹ išdarkyta visa dešine kūno puse; o tas brolis, kurį kadaise pažinojau, liko palaidotas tame pačiame karo lauke. Jo akyse sustingęs siaubas gąsdino mane, ir, nors ir nenorėjau to pripažinti, ėmiau jo prisibijoti. – Būtų geras sprendimas. Motinai vos užtenka tėvo pensijos namams išlaikyti. Laikas jau būtų pakelti galvą nuo tų knygų ir atsitokėti.

Dar stipriau įsikniaubiau į knygą. Retas pirmasis amerikietiškas „Vėtrų kalno“ leidimas – tėvo dovana, kaip ir stipri jo meilė skaitymui. Tarsi talismaną nešiojausi knygą, kurios tekstile aptrauktoje nugarėlėje buvo auksu išraižyta viliojanti eilutė: „Džeinės Eir autorė“. Ją visiškai atsitiktinai radome sendaikčių turguje Kamdene (paslaptis, kurios negalėjome pasakyti mamai). Vėliau sužinojau, kad Emilijos

¹ Šrapnelis – rutulinių kulku pripildytas sviedinys. (Čia ir toliau – vert. past.)

knygų leidykla Anglijoje palaimino šį užrašą, norėdama pasipelnyti iš „Džeinės Eir“ sėkmės. Knyga nebuvo idealios būklės; medžiaga trauktų viršelių kraštai nusidėvėję, o gale priešlapyje buvo „V“ formos įpjova. Knygos lapai nesilaikė, nes juos jungiantys siūlai nuo amžiaus ir naudojimo sudūlėjo. Tačiau man visa tai, įskaitant ir nuo puslapių sklindantį cigarų dūmų kvapą, buvo tarsi laiko mašina. Galbūt tada ir buvo pasėta sėkla. Knyga niekada nebūna tokia, kokia atrodo. Manau, tėvas tikėjosi, kad meilė knygoms paskatins mano smalsumą mokykloje, bet jei tai ir turėjo kokią nors įtaką – tai tik sustiprino mano neapykantą jai. Buvau linkusi gyventi savo vaizduotėje, tad kas vakarą parbėgusi namo prašydavau, kad tėvas man paskaitytų. Jis buvo valstybės tarnautojas, sąžiningas žmogus, turėjęs aistrą mokytis. Nuolat kartodavo, kad knygos – tai ne tik žodžiai ant popieriaus, tai vartai į kitas vietas, į kitus gyvenimus. Įsimylėjau knygas ir jose slypinčius didžiulius pasaulius – esu dėkinga už tai savo tėvui.

– Jei gerai įsiklausysi, – kartą pasakė jis, – išgirsi, kaip senosios knygos šnabžda savo paslaptis.

Lentynoje radau antikvarinę knygą veršio odos viršeliu ir nuo laiko papilkėjusiais puslapiais. Priglaudžiau ją prie ausies ir stipriai užsimerkiau – įsivaizdavau, kad galiu išgirsti visas svarbias paslaptis, kurias autorius mėgina man pasakyti. Tačiau nieko neišgirdau, na, bent jau ne žodžius.

– Ką girdi? – paklausė.

Palaukiau, leidau garsui pasiekti ausis.

– Girdžiu jūrą!

Tai buvo tarsi prie ausies priglausti kriauklę, tik kad oras virpino puslapius.

Jis nusišypsojo ir delnu apglėbė mano skruostą.

– Tėti, ar jos kvėpuoja? – paklausiau.

– Taip, – atsakė jis, – alsuoja jose glūdintys pasakojimai.

Kai 1918 m. jis galiausiai mirė nuo ispaniškojo gripo, visą naktį išbuvau šalia, laikydama šaltą jo ranką ir skaitydama mėgstamiausią tėvo istoriją. Čarlzo Dikenso „Deividą Koperfeldą“. Mane buvo apėmusi kvaila mintis, kad žodžiai jį sugrąžins.

– Atsisakau tekėti už nepažįstamo vyro vien tam, kad pagerinčiau finansinę šeimos padėtį. Vien mintis apie tai yra absurdiška!

Kai kalbėjau, tarnaitė Baret net šluotelė iškrito iš rankų – metalui skimbtelėjus į marmurą, mano brolio veidas įsitempė. Jis nekenė triukšmingų garsų.

– Eikite iš čia!

Vargšės moters keliai buvo silpni, tad, tris kartus pabandžiusi, ji galiausiai atsistojo ir išėjo iš svetainės. Niekada nesuprasiu, kaip jai pavyko susilaikyti ir neužtrenkti durų.

Toliau gyniausi.

– Jei esu jums abiem tokia našta, tiesiog išsikraustysiu.

– Ir kur, manai, galėtum eiti? Juk neturi pinigų, – išrėžė mama. Dabar jau per šešiasdešimt, ji visada vadino mano atsiradimą šeimoje „šiek tiek staigmena“, ir tai nebūtų buvę keista, jei nebūčiau žinojusi, kad ji nekenčia staigmenų. Augdama vyresnių žmonių šeimoje tik dar stipriau norėjau išsilaisvinti ir pažinti šiuolaikinį pasaulį.

– Turiu draugų, – atrėžiau. – Galėčiau susirasti darbą.
Mama net aiktelėjo.

– Kad tave kur, prakeikta nedėkinga mergpalaike! – suurzgė Lindonas pastvėręs už riešo, kai bandžiau pakilti nuo kėdės.

– Man skauda.

– Skaudės kur kas labiau, jei nepaklusi.

Pamėginau išlaisvinti ranką, bet jis laikė tvirtai. Pažvelgiau į motiną – ji stebėjosi į ant grindų patiestą kilimą.

– Suprantu, – atsakiau, pagaliau suvokusi, kad dabar namų galva yra Lindonas ir jis priims sprendimus.

– Labai gerai. – Jis vis dar spaudė mano riešą, o rūgštus jo burnos kvapas tvoskė tiesiai man į veidą. – Kartoju – labai gerai.

Žiūrėdama jam į akis, vėl pabandžiau išsilaisvinti.

– Susitiksiu su tuo gerbėju.

– Tu už jo ištekėsi, – patikino jis ir lėtai atleido savo gniaužtus.

Pasitaisiau sijoną ir pasikišau knygą po pažastimi.

– Gerai. Tada viskas nuspręsta, – ištarė Lindonas, savo šaltą žvilgsnį nukreipęs kažkur į tolį. – Šį vakarą pakviesiu Ostiną vakarienės ir viską sutarsime.

– Taip, brole, – atsakiau prieš eidama į savo miegamąjį viršuje.

Viršutiniame miegamojo staliuko stalčiuje radau cigaretę, ją pavogiau iš tarnaitės Baret slėptuvės virtuvėje. Ati-

dariau langą ir prisidegusi lėtai ir giliai užsitraukiau, tarsi kokia fatališka moteris iš filmo. Atsisėdusi prie staliuko cigaretę padėjau ant senos austrės kriauklės – radau ją praėjusią vasarą paplūdimyje, nerūpestingai atostogaudama su geriausia drauge Džeine, kai ši dar nebuvo ištekėjusi. Nors moteris dabar jau gali balsuoti, sėkminga santuoka vis dar laikoma vienintele išeitimi.

Žiūrėdama į savo atspindį veidrodyje, paliečiau sprandą, ties ta vieta, kur baigia augti plaukai. Motina vos nenuualpo, kai pamatė, ką padariau savo ilgoms garbanoms. „Aš jau nebe maža mergaitė“, – atsakiau jai. Bet ar pati tuo tikėjau? Turiu būti šiuolaikiška moteris. Turiu surizikuoti. Bet kas belieka, kai nėra pinigų – tik paklusti šeimos vyresniesiems. Tuomet prisiminiau tėvo žodžius: „...knygos yra tarsi vartai.“ Dar kartą nužvelgiau savo knygų lentyną ir vėl giliai užsitraukiau cigaretę.

„Ką darytų Nelė Blai?“ – paklausiau savęs. Dažnai tai darydavau. Man ji buvo bebaimiškumo įsikūnijimas – novatoriška amerikiečių žurnalistė, kuri, įkvėpta Žiulio Verno knygos, apkeliavo pasaulį vos per septyniasdešimt dvi dienas šešias valandas ir vienuolika minučių. Ji mėgo kartoti, kad tinkama linkme nukreipta energija gali pasiekti bet ką. Jei būčiau vaikas, galėčiau pranešti, kad prieš vedybas ketinu leistis į kelionę po Europą. Troškau pažinti įvairias kultūras. Man dvidešimt vieni, tačiau dar nieko nesu nuveikusi. Dar nieko nepamačiau. Dar sykį žvilgtelėjusi į savo knygas, sprendimą priėmiau nė nebaigusi rūkyti cigaretės.

– Kiek už jas galite man duoti? – Stebėjau, kaip ponas Turtonas apžiūrinėja mano „Vėtrų kalną“ ir „Paryžiaus katedrą“.

Jis buvo tvankios parduotuvės, bet iš tiesų tik labai ilgo koridoriaus be langų, savininkas. Nuo nuolat rūkomos pypkės oras čia buvo klampus ir mano akys ėmė ašaroti.

– Du svarus, ir tai tik dėl to, kad esu labai dosnus.

– Oi ne, norėčiau gerokai daugiau.

Jis pamatė mano tėvo „Deividą Koperfeldą“ ir, nespėjęs jo sustabdyti, ėmė vartyti puslapius.

– Šios neparduodu. Ji turi... sentimentalią vertę.

– Aha, o čia tai įdomu. Šis egzempliorius yra „leidimas skaityti“, Dikensas skaitydavo iš jo viešuosiuose pristatymuose. – Dėl stambios savo nosies ir mažų akių atrodė it barsukas ar kurmis. Šniukštinėjo vertingą knygą it ieškodamas trumų.

– Taip, žinau, – pasakiau, mėgindama pačiuoti knygą iš godžių jo letenų. Jis toliau tyrinėjo, tarsi jau ruošęsi parduoti ją aukcione.

– Puošniai įrišta į glotnią raudoną veršio odą. Žavus leidinys – dailiai paaukuota nugarėlė, visi puslapių kraštai, originaliai nuspalvinti priešlapiai.

– Šią knygą man padovanojo tėvas. Jos neparduodu.

Jis pažvelgė į mane per akinių kraštelį, tarsi norėdamas įvertinti.

– Panele...?

– Panelė Opalina Karlailė.

– Panele Karlailė, kiek man teko susidurti, tai vienas geriausiai išsilaikiusių šių retų leidinių egzempliorių.

– Ir Hablo K. Brauno iliustracijos. Matote, čia jo slapyvardis „Phiz“, – išdidžiai pridūriau.

– Galėčiau jums pasiūlyti penkiolika svarų.

Viskas nuščiuvo, kaip dažnai nutinka akimirką prieš priimant gyvenimą keičiantį sprendimą. Priešais stūksojo laisvė ir nežinomybė. Kitas pasirinkimas būtų paaukuotas narvas.

– Dvidešimt svarų, pone Turtonai, ir būsime sutarę.

Jis prisimerkė, o lūpos nedraugiškai šyptelėjo. Žinojau, kad jis sumokės, lygiai taip pat žinojau, kad visą gyvenimą skirsiu tam, kad susigražinčiau šią knygą. Jam nususukus, įsimečiau „Vėtrų kalną“ atgal į kišenę ir išėjau.

Taip prasidėjo mano, knygų prekeivės, karjera.